

Πώς οι πόλεις έχουν επιτύχει
καινοτομίες;

Σκέψεις σχετικά με τις συνθήκες
ανάπτυξης διαλόγου για τις καινοτομίες
σε γερμανικές κι ελληνικές πόλεις

Κείμενο Πολιτικής

HELLENIC REPUBLIC

**National and Kapodistrian
University of Athens**

EST. 1837

SPONSORED BY THE

**Federal Ministry
of Education
and Research**

**TECHNISCHE
UNIVERSITÄT
DARMSTADT**

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Ταμείο
Περιφερειακής Ανάπτυξης

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΤΠΑ & ΤΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΑΝΕΚ

ΓΓΕΚ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

ΕΠΑΝΕΚ 2014-2020
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ερευνητικές ομάδες

Ελλάδα

Καθηγητής Νικόλαος-Κομνηνός Χλέπας (συντονιστής)

Δρ. Πάνος Κολιαστάσης,

Αλεξία Τιμοθέου (MSc.)

Συνεργάτης: Executive Options – Incentive for Glocal Growth

Γερμανία

Καθηγητής Björn Egner (συντονιστής)

Καθηγητής Hubert Heinelt

Καθηγητής Γεώργιος Τεριζάκης

Max A. Kayser (M.A.),

Melina Lehning (M.A.)

Συνεργάτης: Rudnick & Partner Consulting

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή: Σε αναζήτηση της καινοτόμου πόλης
2. Συνθήκες για την καινοτομία και τοπικός διάλογος
3. Το έργο «Προϋποθέσεις Θεσμικής και Πολιτισμικής Καινοτομίας»
4. Επικοινωνιακοί μηχανισμοί και τοπικά αφηγήματα
5. Διδάγματα από τις πόλεις που μελετήθηκαν

1. Εισαγωγή: Σε αναζήτηση της καινοτόμου πόλης

Η χρηστή τοπική διακυβέρνηση περιλαμβάνει την ικανότητα έγκαιρης αντιμετώπισης των προκλήσεων με πολιτικά νομιμοποιημένο και σύγχρονο τρόπο. Μέσα σε ένα εξαιρετικά ανταγωνιστικό και απαιτητικό περιβάλλον, οι πόλεις χρειάζεται να βελτιώσουν την ανθεκτικότητά τους (resilience) και την αποτελεσματικότητά τους για την επίλυση τόσο των διαχρονικών όσο και νέων προβλημάτων, όπως η κλιματική και δημογραφική αλλαγή, η αστική κινητικότητα ή η εμφάνιση νέων κοινωνικών διαιρέσεων. Σε περιόδους πρωτοφανούς κινητικότητας, οι πόλεις επιθυμούν να αναδείξουν τα ανταγωνιστικά τους πλεονεκτήματα, να εμφανίσουν μια ελκυστική εικόνα και να αποκτήσουν διακριτά brand names, τίτλους και βραβεία, όπως "έξυπνη πόλη", "ανθεκτική πόλη" ή "επιχειρηματική πρωτεύουσα", "πολιτιστική πρωτεύουσα", "πρωτεύουσα της καινοτομίας" και άλλα παρόμοια. Οι φιλόδοξοι ηγέτες των πόλεων και οι ενδιαφερόμενοι δρώντες αναζητούν νέους τρόπους και πρωτότυπες μεθόδους για την αντιμετώπιση άλυτων προβλημάτων ή την περαιτέρω εδραίωση των υφιστάμενων πλεονεκτημάτων. Μερικές φορές η καινοτομία θεωρείται επίσης ως διέξοδος από την κρίση ή/και την έλλειψη πόρων. Οι πόλεις προφανώς αναζητούν καινοτομίες, αλλά πώς γίνεται αντιληπτή η έννοια της "καινοτομίας";

Υπάρχουν πολυάριθμες προσεγγίσεις για την καινοτομία στις πόλεις, και παρόλο που αυτές συνοδεύονται από ένα πλήθος εννοιών με αλληλο-επικαλυπτόμενα νοήματα, οι καινοτομίες θεωρούνται ευρέως ως προσπάθειες επίλυσης αστικών προκλήσεων ή βελτίωσης πολιτικών παρεμβάσεων. Υπό αυτή την έννοια, ο στενότερος ορισμός φαίνεται να επικεντρώνεται στις καινοτομίες πολιτικής και στις καινοτομίες στον τομέα των δημόσιων υπηρεσιών, όπου η μεν πρώτη εστιάζει συνήθως στις διαδικασίες και η δεύτερη στα προϊόντα. Άλλοι, πάντως, εστιάζουν σε ένα τρίτο αντικείμενο - δηλαδή στην πολιτική καινοτομίας. Πρόκειται για ένα πεδίο πολιτικής που στοχεύει στη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για την ανάπτυξη καινοτομιών σε ένα δεδομένο πλαίσιο. Οι «επιχειρηματίες πολιτικής» (policy entrepreneurs) μπορούν να αντιληφθούν τις συνθήκες αυτές ως περιορισμούς ή ευκαιρίες σε ένα πλαίσιο ανάπτυξης συλλογικών δράσεων. Άλλες προσεγγίσεις θα αναδείκνυαν τη σημασία των δικτύων πολιτικής ως καθοριστικών παραγόντων της καινοτομίας.

Η συζήτηση σχετικά με την πολιτική καινοτομίας επικεντρώνεται στους δρώντες στο βαθμό που αποδίδεται προσοχή στη συνεργασία μεταξύ διαφόρων δημόσιων, κοινωνικών και ιδιωτικών φορέων που δημιουργούν από κοινού ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη καινοτομιών. Ειδικότερα η συζήτηση μπορεί να αναφέρεται σε εθνικά, περιφερειακά και αστικά συστήματα καινοτομίας. Μελέτες σχετικά με τα συστήματα αυτά έχουν επισημάνει μια σειρά από προϋποθέσεις που ευνοούν την ανάπτυξή τους, όπως η εγγύτητα, οι ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη υποδομών, τα δίκτυα και η εμπιστοσύνη μεταξύ των εταίρων καθώς και η συμπληρωματική ή η συλλογική γνώση. Όσον αφορά τη διακυβέρνηση των πόλεων, η συνεργασία μεταξύ των δρώντων αποτέλεσε βασικό ζήτημα στη συζήτηση για τα καθεστώτα αστικής διακυβέρνησης. Η συζήτηση αυτή εστίαζε στο πώς αυτοί οι δρώντες ήταν σε θέση να κυριαρχήσουν στην τοπική πολιτική - όχι μόνο μέσω της θεσμικής και οικονομικής δύναμης, αλλά κυρίως μέσω της ηγεμονίας στο δημόσιο λόγο σε τοπικό επίπεδο. Η ηγεμονία στον τοπικό δημόσιο λόγο ήταν ένα από τα βασικά θέματα του

ερευνητικού προγράμματος «Συνθήκες για Θεσμική και Πολιτισμική Καινοτομία» (CICI), επειδή εστιάζει στη διαμόρφωση, μέσω της επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης, μιας κυρίαρχης σε τοπικό επίπεδο αντίληψης για το ποιες καινοτομίες θα μπορούσαν και θα έπρεπε να υλοποιηθούν σε ένα συγκεκριμένο τοπικό πλαίσιο..

Σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, η συζήτηση για τα συστήματα καινοτομίας αποκαλύπτει συχνά μια συγκεκριμένη αντίληψη που περιορίζεται στην προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας. Ωστόσο, το κύριο ερώτημα δεν αφορά μόνο το πώς να μετατραπούν οι πόλεις σε «αστικές ατμομηχανές ανάπτυξης». Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται επιπλέον στις καινοτομίες που οδηγούν στη διαμόρφωση και διατήρηση μιας «πόλης χωρίς αποκλεισμούς». Αυτή η προσέγγιση των καινοτομιών υιοθετεί ενίοτε έναν κανονιστικό τόνο που προσανατολίζεται στην «καινοτομία στις κοινωνικές σχέσεις που βασίζονται στις αξίες της αλληλεγγύης, της αμοιβαιότητας και της συνεργασίας». Η προσέγγιση του παρόντος κειμένου πολιτικής αντιλαμβάνεται μάλλον την αστική ενσωμάτωση ως μια διαδικασία που περιλαμβάνει την ανάπτυξη μιας κοινής κατανόησης του τι μπορεί να γίνει που να οδηγεί σε δράση. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η καινοτομία δεν θεωρείται πλέον πρωτίστως ως μια διαδικασία ανακάλυψης, αλλά μάλλον ως μια μη γραμμική διαδικασία μάθησης, η δυναμική της οποίας μερικές φορές επηρεάζεται από τις συνθήκες που ανακύπτουν σε περιβάλλον κρίσης.

Οι προσπάθειες για τη διαμόρφωση και τη διασφάλιση μιας πόλης χωρίς αποκλεισμούς συνδέονται συχνά με μια συγκεκριμένη πτυχή της διαδικασίας καινοτομιών - συγκεκριμένα με τις δημοκρατικές καινοτομίες. Οι τελευταίες αποσκοπούν στη διεύρυνση και εμβάθυνση της διαδικασίας συμμετοχής του κοινού, βελτιώνοντας έτσι την ποιότητα της δημοκρατίας γενικά και τη συμμετοχικότητα και ανταποκρισιμότητα της χάραξης πολιτικής ειδικότερα. Η συμμετοχικότητα, υπό αυτή την έννοια, δεν αναφέρεται μόνο στη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων, αλλά ακόμη περισσότερο στην επίλυση προβλημάτων μέσω της κινητοποίησης των ήδη υπαρχόντων (και συχνά παραγνωρισμένων) πόρων, ικανοτήτων και δυνατοτήτων της κοινωνίας των πολιτών και του επιχειρηματικού τομέα.

Οι πόλεις υπόκεινται σε διαφορετικά τοπικά πλαίσια κι έχουν διαφορετικές ανάγκες και προτεραιότητες. Στο παρόν κείμενο πολιτικής ελήφθη σοβαρά υπόψη η έννοια της καινοτομίας που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης πόλης, διότι μια τέτοια προσέγγιση είναι απαραίτητη για μια ερμηνευτική προσπάθεια που εστιάζει στο δημόσιο διάλογο, τους επικοινωνιακούς μηχανισμούς, τα κοινά νοήματα και τα τοπικά αφηγήματα που κυριαρχούν σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, με άλλα λόγια σε μια πόλη (βλ. παρακάτω).

Επιπλέον, οι καινοτομίες νοούνται ως «συνειδητά και σκόπιμα εισαγόμενες με στόχο [τη βελτίωση] σε μια [πόλη], ανεξάρτητα από το αν η εν λόγω καινοτομία έχει ήδη δοκιμαστεί σε μια άλλη [πόλη]». Αυτή η διευκρίνιση είναι σημαντική, διότι επιτρέπει να εξεταστούν σοβαρά οι διαφορετικές αντιλήψεις των δρώντων σε συγκεκριμένες πόλεις, όπως για παράδειγμα για ποιους ειδικότερους λόγους έχουν «συνειδητά και σκόπιμα εισαγάγει [κάτι] με στόχο τη βελτίωση» - είτε αυτό είναι κάτι νέο για άλλες πόλεις είτε όχι. Αυτό ισχύει, για παράδειγμα, για ορισμένες καινοτομίες στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών από ομάδες της κοινωνίας των πολιτών που εμφανίστηκαν μετά το ξέσπασμα της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα στα τέλη της δεκαετίας του 2000, ενώ τέτοιες μορφές

ενεργοποίησης της κοινωνίας των πολιτών είναι συνηθισμένες σε άλλες χώρες εδώ και πολλά χρόνια.

Έτσι, το παρόν κείμενο πολιτικής ξεκινά με έναν απλό ορισμό της καινοτομίας - δηλαδή την άποψη ότι οι καινοτομίες είναι «νέες ιδέες που αποδίδουν» - και προσδιορίζει τις καινοτομίες ως προς τα «υλικά ή κοινωνικά δημιουργήματα που γίνονται αντιληπτά από τους παρατηρητές ως νεωτερισμός και βελτίωση». Επιπλέον, η καινοτομία νοείται ως «δράση» που ορίζεται και δομείται από τις προθέσεις, παρά ως αφηρημένο φαινόμενο συμπεριφοράς. Παρόλα αυτά, όπως έχει ήδη αναφερθεί, δεν εξηγούμε τις καινοτομίες μόνο με βάση τις προθέσεις των δρώντων που εμπλέκονται στις σχετικές αλληλεπιδράσεις. Συμπεριλαμβάνουμε κοινωνικά κατασκευασμένες έννοιες από τις οποίες προκύπτουν οι προθέσεις των δρώντων. Με τον τρόπο αυτό, υιοθετούμε μια ερμηνευτική προσέγγιση που επιχειρεί να συλλάβει τόσο τις εννοιολογικές διακρίσεις όσο και τις προθέσεις των εμπλεκόμενων παραγόντων.

Οι καινοτομίες, πάντως, δεν ευδοκιμούν παντού και αρκετά συχνά, οι παρατηρητές αντιλαμβάνονται τις πόλεις ως «λιμνάζοντα κεφάλαια» και η έλλειψη ή το έλλειμμα καινοτομίας είναι εμφανές. Πράγματι, ορισμένες πόλεις καταφέρνουν να κινητοποιήσουν τις δυνατότητες καινοτομίας και να ανταποκριθούν αποτελεσματικά σε προκλήσεις όπως η κλιματική αλλαγή και η οικονομική αναδιάρθρωση, ενώ άλλες όχι. Το παρόν κείμενο πολιτικής θα ασχοληθεί με το πρόβλημα της αποτυχίας υιοθέτησης καινοτομιών θέτοντας το ακόλουθο ερώτημα: Ποιες είναι οι βασικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της τοπικής καινοτομίας;

2. Συνθήκες για την καινοτομία και τοπικός διάλογος

Όσον αφορά τις προϋποθέσεις για την προαγωγή καινοτομιών, μια ευρέως αποδεκτή διάκριση είναι μεταξύ εξωγενών και ενδογενών συνθηκών. Ως εξωγενείς συνθήκες για την καινοτομία στην τοπική αυτοδιοίκηση και την τοπική κοινωνία θα μπορούσαν να θεωρηθούν οι θεσμικά καθορισμένες: (α) η τοπική αυτοτέλεια γενικά και ειδικότερα (β) οι δημοσιονομικές δυνατότητες καθώς και (γ) οι οργανωτικές ικανότητες της αυτοδιοίκησης. Όσον αφορά τις ενδογενείς συνθήκες, τα ακόλουθα χαρακτηριστικά θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως θεμελιώδη: (α) η συγκεκριμένη δομή της τοπικής οικονομίας, (β) η συγκεκριμένη δημοσιονομική κατάσταση του εξεταζόμενου δήμου, και (γ) το κοινωνικό κεφάλαιο της τοπικής κοινότητας (δηλαδή τα κοινωνικά δίκτυα [συμπεριλαμβανομένων συγκεκριμένων δρώντων], οι κοινές νόρμες και η εμπιστοσύνη).

Οι συνθήκες αυτές συμπεριλαμβάνονται στο «Πλαίσιο Θεσμικής Ανάλυσης και Ανάπτυξης» (IAD) της βραβευμένης με Νόμπελ Elinor Ostrom ως «χαρακτηριστικά του φυσικού κόσμου», «χαρακτηριστικά της κοινότητας» και «κανόνες λειτουργίας». Πιο συγκεκριμένα, όταν οι δρώντες πρέπει να αποφασίσουν αν και ποιες καινοτομίες είναι εφικτές, βρίσκονται σε μια «κατάσταση δράσης», σύμφωνα με την ορολογία της Ostrom. Αυτή η κατάσταση δράσης δεν εντοπίζεται οπουδήποτε, αλλά σε μια συγκεκριμένη «αρένα δράσης» που είναι

ενσωματωμένη σε συγκεκριμένο πλαίσιο. Οι εν λόγω συνθήκες μπορούν να αναλυθούν περαιτέρω σε συγκεκριμένα «χαρακτηριστικά του φυσικού κόσμου» (δηλαδή το φυσικό περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένης της τεχνικής υποδομής), στα «χαρακτηριστικά της κοινότητας» (δηλαδή την κοινωνική δομή του πληθυσμού και τη συμπεριφορά του) και στους θεσμικούς κανόνες («κανόνες λειτουργίας»). Οι τελευταίοι μπορούν, για παράδειγμα, να αναφέρονται στις σχέσεις εξουσίας στο εσωτερικό ενός δήμου (λ.χ. η σχέση μεταξύ δημάρχου και δημοτικού συμβουλίου) και στη σχέση του δήμου με τα ανώτερα επίπεδα διακυβέρνησης.

Ωστόσο, αυτές οι συνθήκες δεν έχουν άμεση επίδραση στους δρώντες που πρέπει να λάβουν αποφάσεις σε μια «κατάσταση δράσης», δηλ. δεν ανταποκρίνονται μηχανικά οι δρώντες στις συνθήκες ωσάν να είναι οι μαριονέτες τους. Η προσέγγιση της IAD, αναζητώντας τις συνθήκες για καινοτομίες, αφήνει δύο ερωτήματα ανοιχτά: (α) Πώς αυτές οι συνθήκες επηρεάζουν την αλληλεπίδραση των δρώντων όταν πρέπει να πάρουν μια απόφαση για καινοτομίες; Και - ακόμη πιο σχετικό με το ερώτημα που εξετάζεται στο παρόν κείμενο πολιτικής - (β) πώς οι δρώντες αναγνωρίζουν και χρησιμοποιούν αυτές τις συνθήκες προκειμένου να εφαρμόσουν όχι μόνον τις καινοτομίες γενικά, αλλά και τις καινοτομίες που θεωρούν εφικτές και επιθυμητές υπό αυτές τις συνθήκες.

Οι δρώντες χρειάζεται να κατανοήσουν τους περιορισμούς και τις ευκαιρίες, τις δυνατότητες δράσης - λ.χ. όσον αφορά ορισμένες καινοτομίες - που τους προσφέρουν οι δεδομένες κάθε φορά συνθήκες. Φυσικά, αυτό μπορεί να γίνει από κάθε δρώντα ξεχωριστά, αλλά οι πολιτικές αποφάσεις απαιτούν διαδικασίες κατανόησης μεταξύ των ανθρώπων που πρέπει να λάβουν ή/και να υποστηρίξουν τις αποφάσεις αυτές. Με άλλα λόγια, οι δρώντες πρέπει να γνωρίζουν τι τους περιορίζει και πρέπει να αναπτύξουν μια κατανόηση του τι μπορούν να επιτύχουν, πώς και με ποιους. Οι εξωτερικοί παράγοντες δεν καθορίζουν άμεσα τις επιλογές των δρώντων. Θα πρέπει μάλλον να εκλαμβάνονται ως γνώση που κατέχουν οι δρώντες σχετικά με τους παράγοντες αυτούς. Αυτό σημαίνει, ως προς το ερώτημα που τέθηκε στην εισαγωγή του παρόντος κειμένου, ότι οι δρώντες πρέπει να αναπτύξουν μια κοινή αντίληψη σχετικά με τις συνθήκες υπό τις οποίες αναπτύσσονται οι καινοτομίες στην πόλη τους. Αυτή η κοινή αντίληψη νοηματοδοτεί τη δράση και πρέπει να αναπτυχθεί μέσω της επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης. Προκειμένου να έχει αποτέλεσμα, δηλαδή για να αποκτήσει νόημα η δράση, η αντίληψη αυτή πρέπει να αναπαράγεται συνεχώς ή - όσον αφορά την καινοτομία - να μετασχηματίζεται κατά τη διάρκεια της επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης. Κατά συνέπεια, αυτή η αλληλεπίδραση είναι απαραίτητη, διότι οδηγεί στον από κοινού εντοπισμό των δυνατοτήτων και των ορίων της δράσης που απορρέουν από τις υφιστάμενες συνθήκες.

Σχήμα 1:

Η αναφορά στην ανάγκη να κατανοήσουν οι δρώντες τι μπορεί να επιτευχθεί από κοινού υπό τις δεδομένες συνθήκες δεν σημαίνει ότι όλα είναι παντού εφικτά. Οι ιδιαίτερες τοπικές συνθήκες περιορίζουν τις επιλογές δράσης. Ωστόσο, συνήθως προσφέρονται περισσότερες από μία επιλογές (ή επιλογές δράσης), και αυτό ισχύει και για τις αποφάσεις σχετικά με τις καινοτομίες.

Οι τοπικοί δρώντες κατανοούν το πλαίσιο εντός του οποίου δρουν αναπτύσσοντας αφηγήματα με μια ιδιαίτερη «ιστορική γραμμή» για τη δική τους πόλη υπό τους περιορισμούς των δεδομένων δυνατοτήτων του τοπικού διαλόγου. Ένα τέτοιο αφήγημα είναι πειστικό σε ένα δεδομένο τοπικό πλαίσιο ως προς το τι θεωρείται ορθό ως προς την αναγωγή σε αιτίες και ως προς το τι θεωρείται δεοντολογικά κατάλληλο για δράση. Κατά συνέπεια, ορισμένες δηλώσεις θεωρούνται λογικές και άλλες όχι - ή ακόμη και καθαρή ανοησία ή ακατάλληλες. Μια τέτοια ιστορική γραμμή μπορεί να εκφράζει έναν κρυφό "χάρτη προσανατολισμού" για τους αμύητους. Επιπλέον, είναι το μέσο μέσω του οποίου οι δρώντες προσπαθούν (ενίοτε στρατηγικά) να επιβάλουν την αντίληψή τους για την πραγματικότητα στους άλλους και να συστήσουν ορισμένες κοινωνικές στάσεις και πρακτικές, ενώ αντιστοίχως επικρίνουν εναλλακτικές και ανταγωνιστικές κοινωνικές στάσεις.

Ότι κι αν σημαίνει η κατανόηση των συνθηκών ανάπτυξης καινοτομιών σε μια συγκεκριμένη πόλη από άποψη περιεχομένου, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι δεν αντικατοπτρίζει απαραίτητα το τι είναι «αντικειμενικά» δυνατό. Συνεπώς, δεν πρέπει να εκλαμβάνεται ως ακριβής αναπαράσταση της πραγματικότητας αλλά ως κοινωνική κατασκευή που μπορεί να στηρίζεται στην αλήθεια αλλά και στην άγνοια. Ωστόσο, κάθε κατανόηση των συνθηκών για την καινοτομία πρέπει να «περνάει» ένα διπλό τεστ:

- της αποτελεσματικότητάς όσον αφορά τα αποτελέσματα των δράσεων που βασίζονται σε συγκεκριμένες αιτιώδεις παραδοχές, και
- της νομιμότητάς υπό την έννοια της επίτευξης των προσδοκώμενων κανονιστικών στόχων».

Αυτή η διπλή δοκιμασία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ανάπτυξης της εν λόγω κοινωνικής κατασκευής (συμπεριλαμβανομένων των πιθανών αλλαγών της) μέσω της επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης των δρώντων στο σχετικό τοπικό πλαίσιο. Σε αυτές τις επικοινωνιακές αλληλεπιδράσεις υπεισέρχονται επικοινωνιακοί μηχανισμοί (βλ. ενότητα 4) και ορισμένα αφηγηματικά πρότυπα.

Ένα συνεκτικό αφηγηματικό μοτίβο μπορεί να αποτελέσει μια βασική επικοινωνιακή υποδομή και τελικά να καθοδηγήσει τις πρακτικές σε τοπικό επίπεδο, διότι αποτελεί έκφραση μιας συγκεκριμένης αντίληψης για το πώς λειτουργεί και πώς θα έπρεπε να λειτουργεί ο κόσμος και, ως εκ τούτου, γιατί μπορούν και πρέπει να πραγματοποιηθούν ορισμένες καινοτομίες. Αν και αυτές οι τοπικές αφηγήσεις είναι ή μπορεί να είναι εξειδικευμένες για κάθε πόλη, υπάρχουν ορισμένα γενικευμένα πρότυπα διαλόγου. Αργότερα θα περιγραφεί πώς μέσω αυτών των διαλεκτικών μοτίβων μπορεί να δημιουργηθεί μια «ιστορία» και να καταστεί έναν αφήγημα πειστικό ή τουλάχιστον αληθοφανές σε ένα συγκεκριμένο τοπικό πλαίσιο.

3. Το πρόγραμμα «Προϋποθέσεις για Θεσμική και Πολιτισμική Καινοτομία»

Το ερευνητικό πρόγραμμα «Προϋποθέσεις για Θεσμική και Πολιτισμική Καινοτομία» υποστηρίχθηκε από το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Έρευνας της Γερμανίας και Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας (σήμερα: «Έρευνας και Καινοτομίας»). Οι ερευνητικές ομάδες (μια γερμανική ομάδα από το TU Darmstadt και μια ελληνική ομάδα από το ΕΚΠΑ) επέλεξαν, ως μελέτες περίπτωσης, συνολικά 10 πόλεις (5 από κάθε χώρα). Επρόκειτο για πόλεις διαφορετικών μεγεθών και συνθηκών (βλ. Πίνακα 1 παρακάτω). Η έρευνα ξεκίνησε από ένα σημείο όπου οι ερευνητές ήταν σε θέση να υποθέσουν τις συνθήκες υπό τις οποίες εμφανίζονταν οι τοπικές καινοτομίες, αλλά δεν γνώριζαν ακριβώς ποιοι επικοινωνιακοί μηχανισμοί εφαρμόζονταν σε ποια πόλη και πώς συνεισέφεραν στην ανάπτυξη καινοτομιών. Έτσι, οποιαδήποτε πόλη θα μπορούσε να αποτελέσει το σημείο εκκίνησης της έρευνας, διότι όλες θα έπρεπε να αποκαλύπτουν τα ίδια αποτελέσματα επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης. Όπως έδειξε η εμπειρική ανάλυση, αυτό όντως ισχύει. Η σύγκριση γερμανικών κι ελληνικών πόλεων παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, διότι οι τοπικοί δρώντες αντιμετωπίζουν πολύ διαφορετικές συνθήκες, όχι μόνο όσον αφορά τις γενικές πολιτικές και κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, αλλά κυρίως σε σχέση με την αυτοτέλεια της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Πίνακας 1: Οι Πόλεις που επιλέχθηκαν ως μελέτες περίπτωσης

Πόλη	Πληθυσμός	Μεταβολή Πληθυσμού (%)	Μεταβολή Απασχόλησης (%)	Έσοδα κ.κ. (€)	Χρέος κ.κ. (€)	Τριτογενής τομέας. Τοπική Οικονομία (%)
Αθήνα	664,046	-12.0	-15.0	342	233	92.5
Μπένσχαϊμ	40,456	2.1	19.5	1,934	1,313	66.7
Χανιά	108,642	6.5	3.2	273	41	82.0
Ελευσίνα	29,902	-23.7	3.0	533	129	61.7
Φρανκφούρτη	753,056	13.3	33.2	3,312	2,233	89.3
Καλαμάτα	69,849	21.2	-8.0	288	111	74.0
Κασσέλ	201,585	3.8	30.2	1,459	2,312	79.2
Λειψία	587,867	14.0	45.1	931	1,118	84.2
Όφενμπαχ	128,744	8.2	37.6	1,214	7,495	79.9
Θεσσαλονίκη	325,182	-10.0	-17.0	355	92	81.8

**Τα πληθυσμιακά στοιχεία για τις ελληνικές πόλεις αναφέρονται στο 2011, τα στοιχεία για την απασχόληση στο 2017 και τα στοιχεία για την οικονομία στο 2015. Τα γερμανικά δεδομένα αναφέρονται στο 2018, εκτός από τα δημοτικά δεδομένα που αναφέρονται στο 2016. Οι αλλαγές καλύπτουν αναδρομικά μια δεκαετία, συμπεριλαμβανομένου του έτους αναφοράς των δεδομένων*

Οι πόλεις που επιλέχθηκαν ήταν περιπτώσεις στις οποίες οι ίδιοι οι τοπικοί δρώντες και οι εξωτερικοί παρατηρητές αποδέχονται ότι πραγματοποιήθηκαν καινοτομίες. Ωστόσο, ορισμένες από τις πόλεις που επιλέχθηκαν χαρακτηρίζονταν από έλλειψη καινοτομίας στο παρελθόν, αλλά αργότερα κατάφεραν να εφαρμόσουν αξιόλογες καινοτομίες. Αυτό ισχύει για την Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, το Κάσσελ και το Όφενμπαχ. Έτσι, συμπεριλήφθηκαν και περιπτώσεις προηγούμενης έλλειψης καινοτομίας που τελικά κατάφεραν να προβούν σε αλλαγή παραδείγματος.

Η μελέτη των διαλόγων σε τοπικό επίπεδο για τις καινοτομίες στις δέκα επιλεγμένες πόλεις, της εφαρμογής αυτών των τοπικών «καινοτομιών και βελτιώσεων» και των πιθανών αλλαγών τους βασίζεται σε εμπειρική ανάλυση υλικού από διάφορες πηγές. Εκτός από τις τοπικές εφημερίδες, μελετήθηκαν τα πρακτικά των συνεδριάσεων των δημοτικών συμβουλίων, τα σχετικά κείμενα πολιτικής (ιδίως τα χωρικά σχέδια, τα σχέδια αστικής ανάπτυξης και τα κείμενα στρατηγικής) και οι «θέσεις των δρώντων» (προγράμματα κομμάτων, δηλώσεις διαφόρων τοπικών δρώντων), κυρίως για την περίοδο από τον Απρίλιο του 2016 έως το τέλος Δεκεμβρίου 2019, αλλά και πέραν αυτής.

Τέλος, συνεντεύξεις με τοπικούς πολιτικούς, (υψηλόβαθμους) υπαλλήλους της αυτοδιοίκησης, εκπροσώπους τοπικών ομάδων και ομάδων συμφερόντων, καθώς και τοπικούς δημοσιογράφους και επιχειρηματίες έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην ανάλυση των δέκα επιλεγμένων πόλεων. Κατά μέσο όρο, πραγματοποιήθηκαν 20 συνεντεύξεις ανά πόλη (με βάση έναν θεματικό οδηγό που αναπτύχθηκε από κοινού από τους Γερμανούς και τους Έλληνες εταίρους του έργου). Οι συνεντεύξεις ήταν ιδιαίτερα σημαντικές για την

αναπαράσταση μιας ευρύτερης χρονικής περιόδου από αυτήν που καλύπτουν τα προαναφερθέντα έγγραφα.

Τα προαναφερθέντα έγγραφα και τα απομαγνητοφωνημένα κείμενα των συνεντεύξεων συγκεντρώθηκαν και μετατράπηκαν σε ένα σύνολο δεδομένων που μπορούσε να τεθεί υπό επεξεργασία με το λογισμικό ποιοτικής ανάλυσης MAXQDA. Το λογισμικό αυτό χρησιμοποιήθηκε ειδικά για τη συγκριτική ανάλυση των περιπτώσεων μελέτης. Για να διασφαλιστεί η αξιοπιστία μεταξύ των περιπτώσεων και μεταξύ των κωδικοποιήσεων για τη συγκριτική ανάλυση, οι Γερμανοί και οι Έλληνες εταίροι του έργου ανέπτυξαν από κοινού μία βίβλο κωδικοποίησης για την ανάλυση του σώματος των περιπτώσεων με τη χρήση του εν λόγω λογισμικού.

Πίνακας 2: Αριθμός εγγράφων των πόλεων και κατηγορίες εγγράφων

Πόλη	Θέσεις Πολιτικών Δρώντων	Κείμενα Στρατηγικής	Πρακτικά Δημοτικού Συμβουλίου	MME	Συνεντεύξεις	Σύνολο
Αθήνα	92	10	20	210	19	351
Μπένσαϊμ	103	12	0	286	17	418
Χανιά	24	6	19	89	21	159
Ελευσίνα	19	11	13	96	24	163
Φρανκφούρτη	160	26	38	230	22	476
Καλαμάτα	8	11	5	79	11	114
Κασσέλ	134	14	0	367	14	529
Λειψία	158	10	52	202	13	435
Όφενμπαχ	89	17	0	37	11	154
Θεσσαλονίκη	26	16	39	161	21	263
Σύνολο	813	133	186	1,757	173	3,062

Χρησιμοποιώντας το παράδειγμα των 10 επιλεγμένων πόλεων, το εν λόγω ερευνητικό έργο εξέτασε εμπειρικά την επικοινωνιακή αλληλεπίδραση που οδήγησε σε μια κοινή κατανόηση των σχετικών περιορισμών και δυνατοτήτων αλλαγής, καθώς και της επιθυμητής και εφικτής εφαρμογής ορισμένων καινοτομιών. Το έργο επικεντρώθηκε στους επικοινωνιακούς μηχανισμούς που χρησιμοποιούνται τακτικά (ή τουλάχιστον συχνά) σε αυτές τις αλληλεπιδράσεις.

4.Επικοινωνιακοί μηχανισμοί και τοπικά αφηγήματα

Η επικοινωνιακή αλληλεπίδραση που οδηγεί στη συγκρότηση μιας κοινής αντίληψης των δρώντων και τελικά στο συντονισμό και την κινητοποίηση για δράση, σπάνια προσδιορίζονταν παλιότερα μέσω της ταυτοποίησης συγκεκριμένων επικοινωνιακών μηχανισμών που λειτουργούν σε αυτές τις αλληλεπιδράσεις. Σε μια μελέτη του 2015 σχετικά με την τοπική δημόσια πολιτική για το κλίμα, κατέστη δυνατό να ταυτοποιηθούν

επικοινωνιακοί μηχανισμοί που είναι σημαντικοί για την εξήγηση των διαφοροποιήσεων στις τοπικές δημόσιες πολιτικές για το κλίμα. Οι εν λόγω μηχανισμοί διαπιστώθηκε επίσης στο παρόν έργο ότι είναι σημαντικοί και σχετικοί με τις επικοινωνιακές διαδικασίες που οδηγούν σε τοπικές καινοτομίες. Ορισμένοι από αυτούς τους μηχανισμούς είχαν ήδη αναφερθεί στη σχετική βιβλιογραφία.

Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για την **παρατήρηση των άλλων και τον προσανατολισμό προς αυτούς** ως συλλογική διαδικασία που περιλαμβάνει την επικοινωνία όσων παρατηρούν τους άλλους. Μπορεί να οδηγήσει στη *μίμηση των άλλων*, στον *ανταγωνισμό προς αυτούς* ή ακόμη και στην *οριοθέτηση από αυτούς*. Αυτός ο μηχανισμός που συνεπάγεται προσανατολισμό προς τους άλλους, θα μπορούσε επίσης να χαρακτηριστεί ως «προσαρμοσμένες προσδοκίες», που σημαίνει ότι οι άνθρωποι ενεργούν σύμφωνα με τα σήματα των άλλων σχετικά με την πιθανή αξία ή την αναγκαιότητα μιας πράξης. Πρέπει να τονιστεί ότι αυτό που ονομάζεται «παρατήρηση των άλλων και προσανατολισμός προς αυτούς» δεν είναι κάτι που λαμβάνει χώρα χωρίς επικοινωνία (π.χ. στους ίδιους τους δρώντες). Αντίθετα, είναι ζωτικής σημασίας οι δρώντες να επισημαίνουν στην επικοινωνιακή αλληλεπίδραση με τους άλλους όχι μόνο αυτό που παρατηρούν, αλλά και τον λόγο για τον οποίο θεωρούν ότι η παρατήρησή τους είναι σημαντική γι' αυτούς - έχοντας πλήρη επίγνωση ότι η αναφορά στην παρατήρηση είναι σχετική για τους εταίρους αυτής της επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης επειδή είτε ταυτίζονται με τον παρατηρούμενο τρίτο είτε ανταγωνίζονται μαζί του είτε οριοθετούνται και διαχωρίζονται από αυτόν. Γενικά, ο μηχανισμός παρατήρησης των άλλων και προσανατολισμού προς αυτούς (ή προσαρμοσμένων προσδοκιών) συνεπάγεται την αιτιολόγηση και την παρακίνηση των δικών μας δραστηριοτήτων (π.χ. όσον αφορά τις καινοτομίες) με αναφορά στις δραστηριότητες των άλλων. Πρόκειται για έναν μηχανισμό που συχνά ενεργοποιείται στην αρχή μιας διαδικασίας εισαγωγής καινοτομίας, όταν οι δρώντες αναζητούν έναν νέο προσανατολισμό, όπως έδειξαν ιδίως τα παραδείγματα του Κάσσελ, του Όφενμπαχ, αλλά και της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, στο πλαίσιο της έρευνας. Μόλις σταθεροποιηθεί ένας τέτοιος προσανατολισμός, χρησιμοποιούνται συχνότερα οι άλλοι μηχανισμοί.

Δεν αρκεί να συμφωνήσουμε ότι πρέπει να γίνει κάτι νέο που θα βελτιώσει μια δεδομένη κατάσταση επειδή και άλλοι κάνουν κάτι που θεωρείται βελτίωση. Προφανώς, αυτό που μπορεί να παρατηρηθεί συνήθως διαφέρει από τη δική μας περίπτωση και έτσι δεν δίνει σαφή προσανατολισμό για τις δικές μας δραστηριότητες. Επίσης, οι προσανατολισμοί δράσης συνήθως διαφέρουν μεταξύ των δρώντων που κοιτάζουν γύρω τους και αναζητούν έμπνευση που θα μπορούσε να προσφέρει η πρακτική των άλλων. Επομένως, πρέπει να συμφωνηθεί ένα κοινό σημείο αναφοράς για τις δικές τους δραστηριότητες. Αυτό εξαρτάται από τα υποδείγματα επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης που αντιπροσωπεύουν έναν περαιτέρω μηχανισμό - δηλαδή τη **διαλεκτική ανάπτυξη σημείων αναφοράς για περαιτέρω επικοινωνία**. Πιο συγκεκριμένα, μέσω αυτού του είδους των διαλεκτικών διαδικασιών, αναπτύσσονται σημεία αναφοράς για την επικοινωνιακή αλληλεπίδραση. Τα σημεία αναφοράς καθιστούν δυνατή την επικοινωνία με επιχειρήματα επειδή η επιχειρηματολογία χαρακτηρίζεται από μια «τριαδική» δομή ανταλλαγής συλλογισμών, καθώς οι συμμετέχοντες αναφέρονται σε σχετικά καλά καθορισμένους και κοινά αποδεκτούς ορισμούς των προκλήσεων και σε μια βασική κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι

προκλήσεις πρέπει να αντιμετωπιστούν επαρκώς. Η διαλεκτική ανάπτυξη τέτοιων σημείων αναφοράς μπορεί να επιτευχθεί με την αναφορά σε *επιστημονικές αυθεντίες* εντός του δήμου (π.χ. στη διοίκηση της πόλης) ή αλλού (π.χ. σε πανεπιστήμια ή υπουργεία). Στη Λειψία, μια τέτοια επιστημονική αυθεντία ήταν ο προϊστάμενος της δημοτικής υπηρεσίας δόμησης, ο οποίος διατύπωσε την άποψη ότι η Λειψία αποτελεί «διάτρητη πόλη» (λόγω των κενών κτιρίων). Αυτό ήταν το σημείο αναφοράς για καινοτόμες δραστηριότητες που οδήγησαν στην αναζωογόνηση του κτιριακού αποθέματος σε πολλές περιπτώσεις. Επιπλέον, σημεία αναφοράς για περαιτέρω επικοινωνία μπορούν να αναπτυχθούν με τη θεσμοθετημένη αλλά και την άτυπη συμμετοχή της κοινότητας. Με αυτόν τον τρόπο, οι δρώντες του δήμου μαζί με δρώντες της τοπικής κοινωνίας των πολιτών προσδιορίζουν κοινές προκλήσεις και τα μέτρα που θεωρούνται κατάλληλα για την αντιμετώπισή τους και αναφέρονται στα αποτελέσματα αυτής της αλληλεπίδρασης με τους κοινωνικούς δρώντες σε μελλοντικές συζητήσεις για καινοτομίες. Η Αθήνα φαίνεται να αποτελεί ένα καλό παράδειγμα από αυτή την άποψη (βλ. παρακάτω). Ωστόσο, ένα τέτοιο σημείο αναφοράς για ανταλλαγή επιχειρημάτων μπορεί επίσης να προκύψει από το γεγονός ότι κάτι θεωρείται απλώς αυτονόητο («όλοι το ξέρουν!») ή συνδέεται με μια παράδοση και εκφράζεται με την έμφαση: «Αυτό είναι γνωστό εδώ και πολύ καιρό!» ή «Πάντα το κάναμε έτσι!». Στα έγγραφα που εξετάστηκαν στο πλαίσιο της έρευνας, ο μηχανισμός των σημείων αναφοράς εμφανίζεται συχνότερα στα κείμενα στρατηγικής των γερμανικών πόλεων που απευθύνονται κυρίως στους ενδιαφερόμενους δρώντες ή/και στη δημοτική διοίκηση, ενώ στις ελληνικές πόλεις αυτό συμβαίνει στις θέσεις των πολιτικών δρώντων που απευθύνονται στο ευρύ κοινό, συνήθως κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας ή κατά τη διάρκεια μιας συζήτησης για ένα επίμαχο έργο.

Επιπλέον, ένας άλλος μηχανισμός μπορεί να ονομαστεί **πλαisiώση**. *Η αφηρημένη γενικεύσιμη αιτιώδης σχέση αλληλεπίδρασης που εκδηλώνεται με αυτόν τον μηχανισμό είναι ότι η αντίληψη και η αξιολόγηση του κόσμου καθορίζεται (δηλ. πλαisiώνεται) σύμφωνα με την προαποφασισμένη καταλληλότητα μιας συγκεκριμένης πολιτικής επιλογής που θέτει ένα συγκεκριμένο πλαίσιο.* Ο μηχανισμός αυτός εκδηλώνεται όταν υπάρχει ένας αδιαμφισβήτητος προσανατολισμός των ενεργειών (και των αποφάσεων στις οποίες βασίζονται αυτές οι ενέργειες) σε ένα τέτοιο πλαίσιο. Μια τέτοια συμπεριφορά συμπληρώνεται από μια συνεχή (αυτο)εξήγηση και συνεπώς σταθεροποίηση ενός συγκεκριμένου τρόπου αντιμετώπισης των προκλήσεων καθώς και των προτεραιοτήτων όσον αφορά τις καινοτομίες. Το τελευταίο γίνεται σαφές στον αδιαμφισβήτητο προσανατολισμό συγκεκριμένων δραστηριοτήτων στο Μπένσχαϊμ (βλ. παρακάτω) με την αναφορά στην ανάγκη να παραμείνει μια πόλη που αφενός είναι ένας τόπος με μια ακμάζουσα οικονομία και αφετέρου ένας τόπος όπου μπορεί κανείς να πει με όλη τους την καρδιά: «Εδώ είμαι στο σπίτι μου!». Η (αυτο)εξήγηση και συνεπώς η σταθεροποίηση ενός συγκεκριμένου τρόπου αντιμετώπισης των προκλήσεων που απορρέουν από τον συγκεκριμένο μηχανισμό εκφράζεται κυρίως στο γεγονός ότι θεωρείται αυτονόητος.

Ένας μηχανισμός με τον οποίο μια συγκεκριμένη τοπική αντίληψη για το τι μπορεί και πρέπει να γίνει προστατεύεται από την αμφισβήτηση μπορεί να ονομαστεί **ανοσοποίηση**. Μια τέτοια ανοσοποίηση πραγματοποιείται συνήθως με την αναφορά είτε σε μια *αυτοδέσμευση που έχει αναληφθεί νωρίτερα είτε στην ιδιότητα του προτύπου για τους άλλους (για άλλες*

πόλεις), υποστηρίζοντας ότι αυτό θα τεθεί υπό αμφισβήτηση αν εγκαταλειφθεί η διαδρομή που έχει επιλεγεί. Επιπλέον, η αναφορά σε αποφάσεις που λαμβάνονται από άλλες αρχές, ιδίως από ανώτερα επίπεδα διακυβέρνησης, και ο συνακόλουθος περιορισμός της τοπικής διακριτικής ευχέρειας μπορεί να έχει ανοσοποιητικό αποτέλεσμα (δηλ. να παρέχει προστασία από τυχόν αμφισβήτηση). Αυτό ισχύει ιδίως για τις αποφάσεις άλλων αρχών σχετικά με τα οικονομικά μέσα.

Τέλος, υπάρχει ένας μηχανισμός που μπορεί να ονομαστεί «επαναπροσδιορισμός ζητημάτων». Υπονοεί την αναβάθμιση ενός μέτρου (μιας καινοτομίας) με αναφορά στις θετικές επιπτώσεις του σε άλλους τομείς πολιτικής. Στα πρακτικά των ελληνικών δημοτικών συμβουλίων, ο μηχανισμός αυτός εμφανιζόταν αρκετά συχνά προκειμένου να αναδειχθούν οι θετικές επιπτώσεις της σχετικής πολιτικής επιλογής σε άλλους στόχους πολιτικής, σε μια προσπάθεια να κερδηθεί η υποστήριξη ενός ευρύτερου φάσματος ενδιαφερομένων. Η πολιτισμική καινοτομία που συνδέεται με τη βελτίωση της οικονομικής ανάπτυξης μιας πόλης (από την εγκατάσταση επιχειρήσεων έως την προσέλκυση τουριστών) μπορεί να αναφερθεί ως παράδειγμα για τον μηχανισμό αυτό. Αυτό συνέβη προφανώς στο *Κάσσελ* (Dokumenta), επίσης στην *Καλαμάτα* (Φεστιβάλ Χορού) και στη *Θεσσαλονίκη* (πολυπολιτισμική κληρονομιά της πόλης). Ωστόσο, ο επαναπροσδιορισμός των ζητημάτων μπορεί να λάβει χώρα και προς μια άλλη κατεύθυνση, στο βαθμό όπου μέτρα σε άλλους τομείς πολιτικής αναβαθμίζονται με την ανάδειξη της συμβολής τους στις καινοτομίες που επιδιώκονται υπό τις δεδομένες συνθήκες.

Εκτός από αυτό το περίγραμμα των επικοινωνιακών μηχανισμών, θα πρέπει να τονιστούν τα ακόλουθα. Κατά τη διάρκεια της διαμόρφωσης, σταθεροποίησης και μεταβολής μιας συγκεκριμένης αντίληψης σχετικά με το γιατί οι καινοτομίες είναι εφικτές κι επιθυμητές, οι επιμέρους επικοινωνιακοί μηχανισμοί συνδέονται μεταξύ τους και ο καθένας διαδραματίζει έναν συγκεκριμένο ρόλο. Έτσι, η παρατήρηση των άλλων μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση ενός σημείου αναφοράς, το οποίο με τη σειρά του αποτελεί τη βάση για την αποτελεσματική πλαισίωση, ενώ ο μηχανισμός της ανοσοποίησης έχει νόημα μόνο όταν έχει διαμορφωθεί, ως προς το τι μπορεί και τι πρέπει να γίνει, μια ορισμένη αντίληψη που πρέπει να προστατευθεί από την αμφισβήτησή της. Επιπλέον, ο μηχανισμός επαναπροσδιορισμού των ζητημάτων μπορεί να συνδεθεί με τα σημεία αναφοράς και/ή την πλαισίωση. Αυτό συνεπάγεται επίσης το γεγονός ότι το ειδικότερο μερίδιο της συμβολής που αναλογεί στους διάφορους επικοινωνιακούς μηχανισμούς μεταβάλλεται με την πάροδο του χρόνου.

Πίνακας 3: Επικοινωνιακοί μηχανισμοί - τα αποτελέσματά τους και η υλοποίησή τους σε συγκεκριμένα πλαίσια μέσω της πρακτικής ή της στρατηγικής προσαρμογής

Μηχανισμοί	Οι επιπτώσεις τους	Υλοποίηση
Παρατήρηση των άλλων και προσανατολισμός σε αυτούς	Αιτιολόγηση και παρακίνηση δραστηριοτήτων με αναφορά στις δραστηριότητες των άλλων	- σύγκριση και μίμηση των δραστηριοτήτων των άλλων - σύγκριση και ανταγωνισμός με άλλους - σύγκριση και οριοθέτηση από τους άλλους
Διαλεκτική ανάπτυξη των σημείων αναφοράς για την τριαδική επικοινωνία	Ενεργοποίηση της επικοινωνίας με επιχειρήματα	-κάτι που θεωρείται αυτονόητο - μια παράδοση («Πάντα το κάναμε έτσι!») - αναγνωρισμένη εμπειρογνωμοσύνη ή επιστημονική αυθεντία - αποτελέσματα δημόσιων συζητήσεων
Πλαισίωση	Αντίληψη και αξιολόγηση της «πραγματικότητας» σύμφωνα με την προαποφασισμένη καταλληλότητα μιας συγκεκριμένης πολιτικής επιλογής	- Συνεχής προσανατολισμός και αιτιολόγηση των δράσεων και των αποφάσεων - (αυτο)εξήγηση και σταθεροποίηση των τρόπων αντιμετώπισης των προβλημάτων - (αυτο)εξήγηση και σταθεροποίηση των προτεραιοτήτων όσον αφορά συγκεκριμένα μέτρα
Ανοσοποίηση	Προστασία μιας συγκεκριμένης τοπικής αντίληψης για το τι μπορεί και πρέπει να γίνει από την αμφισβήτηση	- συμφωνημένες (αυτο)δεσμεύσεις - καθεστώς προτύπου για τους άλλους - αποφάσεις άλλων αρχών
Επαναπροσδιορισμός ζητημάτων	Αναβάθμιση ενός μέτρου πολιτικής με αναφορά στις θετικές επιδράσεις του σε (επίλυση προβλημάτων) άλλων τομέων πολιτικής	- συμβολή της σχετικής καινοτομίας στην επίτευξη άλλων στόχων πολιτικής - συμβολή άλλων πολιτικών στην επίτευξη της εν λόγω καινοτομίας

Ωστόσο, οι επικοινωνιακοί αυτοί μηχανισμοί δεν μπορούν να εφαρμοστούν εύκολα και με τον ίδιο τρόπο σε κάθε πόλη - ακόμη και αν έχουν αποδειχθεί επιτυχείς στην υλοποίηση καινοτομιών αλλού. Αντίθετα, το κρίσιμο σημείο είναι ότι οι μηχανισμοί αυτοί πρέπει να συνδέονται με βασικές επικοινωνιακές υποδομές, με τα τοπικά κυρίαρχα αφηγήματα για τη συγκεκριμένη πόλη. Αυτά τα αφηγήματα προσφέρουν συγκεκριμένες γραμμές επιχειρηματολογίας και ταυτόχρονα μεταφέρουν την εντύπωση της σαφήνειας, της σταθερότητας και της τάξης. Τα αφηγήματα εκφράζουν μια ορισμένη αυτο-εικόνα της πόλης ή των κατοίκων της - και επομένως μια ουσιαστική πτυχή της τοπικής ταυτότητας. Για να είναι πειστικά ως αφηγήματα (τουλάχιστον για εκείνους που τα αφηγούνται μεταξύ τους), πρέπει να διαθέτουν μια συγκεκριμένη ιστορική γραμμή. Η αφήγηση μιας ιστορίας προκύπτει από την ανάμειξη συγκεκριμένων στοιχείων που είναι εγγενή στα αφηγήματα. Τα ακόλουθα στοιχεία του αφηγήματος εμφανίζονται συχνά:

- Προκειμένου να ειπωθεί μια εύλογη ιστορία σχετικά με τις ευκαιρίες για καινοτομία, πρέπει να κατασκευαστεί η **αιτία της προβλήματος/πρόκλησης** (συμπεριλαμβανομένης της απόδοσης ευθύνης για τα σχετικά προβλήματα) που πρόκειται να αντιμετωπιστεί από την επιδιωκόμενη καινοτομία. Για παράδειγμα, η περίπτωση της Θεσσαλονίκης δείχνει ότι ένας συνδυασμός εσωστρεφούς πολιτικής της πόλης, παρωχημένης οικονομικής δομής και οικονομικής κρίσης δημιούργησε μια πρόκληση που θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί μέσω ενός νέου εξωστρεφούς προσανατολισμού της πόλης και μιας νέας έμφασης σε δυναμικούς οικονομικούς τομείς όπως τα πάρκα υψηλής τεχνολογίας και ο τουρισμός των πόλεων. Η νέα ταυτότητα μιας εξωστρεφούς «κοσμοπολίτικης πόλης» ήταν καθοριστικής σημασίας για την αντιμετώπιση των αντιληπτών προκλήσεων και την επίτευξη αλλαγών μέσω καινοτομιών που καθοδηγούνται από μια νέα εικόνα της πόλης την οποία μοιράζονται όλο και περισσότεροι άνθρωποι.

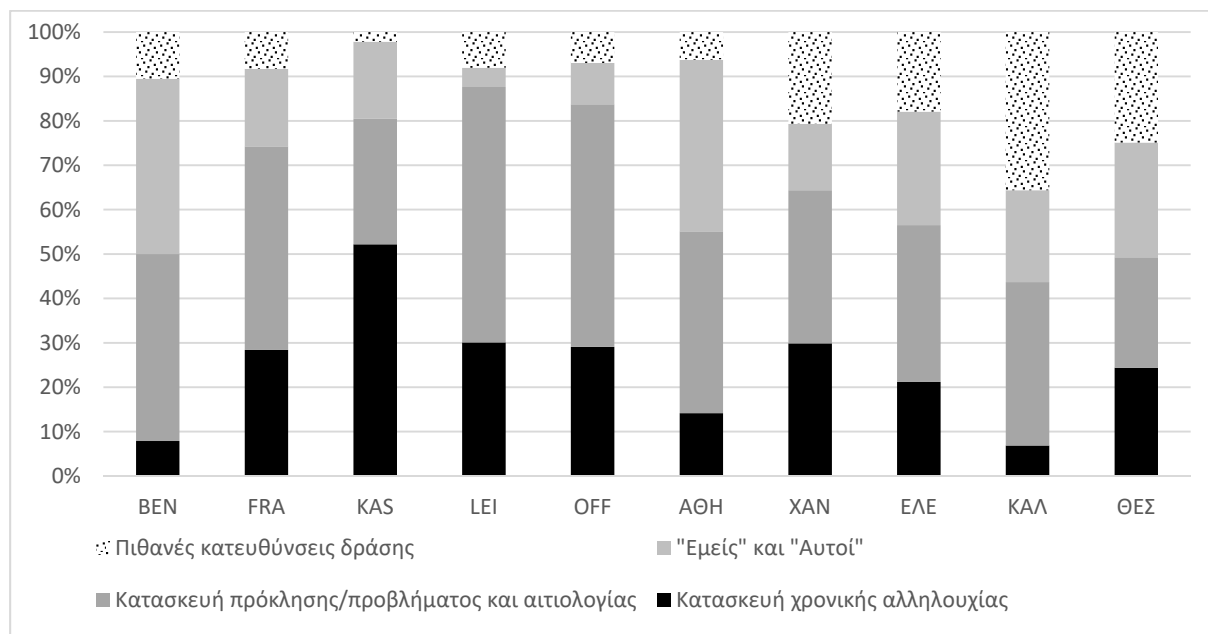
- Μια εύλογη ιστορία καινοτομίας συνήθως συνεπάγεται ότι **το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον** συνδέονται πειστικά. Συγκεκριμένα: Οι τρέχουσες δραστηριότητες που έχουν σχεδιαστεί για την επίτευξη ενός συγκεκριμένου στόχου στο μέλλον είναι πειστικές εάν μπορεί να επισημανθεί ότι το ίδιο ή κάτι παρόμοιο έχει ήδη λειτουργήσει με επιτυχία στην ίδια πόλη στο παρελθόν. Οι καινοτομίες που επιτεύχθηκαν στο Όφενμπαχ ήταν δυνατές επειδή το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον συσχετίστηκαν στο δημόσιο διάλογο με έναν ιδιαίτερο τρόπο. Υποστηρίχθηκε ότι το Όφενμπαχ ήταν πάντα μια πόλη της μετανάστευσης από τότε που άνοιξε για τους Ουγενότους πρόσφυγες από τη Γαλλία κατά τον 18ο αιώνα. Η εικόνα της «πόλης των εργατών» συνέχισε αυτή την παράδοση κατά τον 19ο και τον 20ο αιώνα, και ο νέος της ρόλος ως «πόλης των αφίξεων» αντιπροσώπευε μια θετική προσέγγιση του γεγονότος ότι λειτουργούσε ως πόλη-πύλη για τη μετανάστευση στην ευρύτερη περιοχή Φρανκφούρτης/Ρηνανίας-Μάιν.

- Οι αφηγήσεις τρέφονται από τη διάκριση **μεταξύ του «εμείς» και «αυτοί»**. Αυτό συνδέεται συχνά με συγκρούσεις εντός της κοινότητας ή με άλλους (όπως με κυβερνήσεις ανώτερων βαθμίδων ή άλλες πόλεις) και με εμπόδια που συνήθως ζημιώνουν την καινοτομία. Ευνοϊκό για την καινοτομία είναι, ωστόσο, το αποτέλεσμα της δημιουργίας μιας ταυτότητας χάρη σε αυτή τη διάκριση («εμείς είμαστε οι καινοτόμοι και οι άλλοι είναι οι ουραγοί/αντιδραστικοί») και η διαδεδομένη στάση ότι οι άνθρωποι πρέπει να συμπορευτούν ως τοπικοί δρώντες ή ως τοπική κοινότητα προκειμένου να επιτύχουν ή να διατηρήσουν βελτιώσεις μέσω καινοτομιών. Αυτό σημαίνει ότι μια κοινότητα ως «εμείς» πρέπει να αντιπαραβάλλεται με τους άλλους ως «αυτοί». Αυτό συμβαίνει συχνά στις περιβαλλοντικές καινοτομίες που έρχονται αντιμέτωπες με τις παραδοσιακές αντιλήψεις για την «ανάπτυξη», ή στα καινοτόμα μέτρα που προωθούν την ενσωμάτωση των μεταναστών και αντιμετωπίζουν την ξενοφοβία (π.χ. στην Αθήνα), ή στην επιλογή του τουρισμού μικρής κλίμακας που έρχεται αντιμέτωπη με ορισμένα επιχειρηματικά συμφέροντα (π.χ. στα Χανιά).

- Μια ιστορία που προωθεί την καινοτομία πρέπει να επισημαίνει τις σχετικές δυνατότητες καινοτομίας και τις πιθανές κατευθύνσεις δράσης. Με άλλα λόγια, μια αφήγηση αποσκοπεί στο να πείσει ότι μια συγκεκριμένη καινοτομία είναι εφικτή σε μια συγκεκριμένη πόλη επειδή η απαιτούμενη ικανότητα δράσης υπάρχει ήδη και το απαραίτητο δυναμικό είναι διαθέσιμο ή/και μπορεί να αναπτυχθεί. Επιπλέον, μια πειστική αφήγηση πρέπει να υποδεικνύει πιθανές (και αξιόπιστες) πορείες δράσης. Αυτό προφανώς συνέβη στην Αθήνα, όπου το παραγνωρισμένο δυναμικό της κοινωνίας των πολιτών και των πρωτοβουλιών των κατοίκων συντονίστηκε και κινητοποιήθηκε περαιτέρω από τους ηγέτες της πόλης για την αντιμετώπιση μιας σειράς κοινωνικών προκλήσεων και προβλημάτων που επιδεινώθηκαν δραματικά μετά το ξέσπασμα της κρίσης (ανεργία, φτωχοποίηση, άστεγοι).

Αυτά τα τέσσερα στοιχεία των αφηγημάτων αναμειγνύονται υπό δοσολογίες του καθενός που είναι ανάλογες με το εκάστοτε πλαίσιο, ώστε να προκύψει, από μια ιδιαίτερη μείξη αυτών των στοιχείων, ένα συγκεκριμένο αφηγηματικό μοτίβο. Μια αφήγηση θα είναι αληθοφανής και αποτελεσματική σε ένα συγκεκριμένο τοπικό πλαίσιο, εάν ένας ή περισσότεροι από τους προαναφερθέντες επικοινωνιακούς μηχανισμούς χρησιμοποιούνται αναλόγως. Όπως έδειξαν τα ευρήματα του ερευνητικού έργου, ο συνδυασμός των αφηγηματικών μοτίβων που χρησιμοποιήθηκαν στις δέκα διαφορετικές πόλεις που εξετάστηκαν ήταν διαφορετικός σε κάθε μία από αυτές τις πόλεις, αντανakλώντας την αλληλεπίδραση μεταξύ των αφηγηματικών μοτίβων και των τοπικών συνθηκών:

Σχήμα 2: Τα μερίδια (σε ποσοστά επί τοις εκατό) των επιμέρους διαστάσεων των αφηγημάτων που εντοπίστηκαν σε 10 πόλεις

Πηγή: Υπολογισμοί των συγγραφέων.

* Τα ποσοστιαία στοιχεία υποδηλώνουν το μερίδιο που καταλαμβάνουν οι επιμέρους διαστάσεις των αφηγημάτων στην αντίστοιχη πόλη σύμφωνα με ανάλυση κωδικοποιημένων δεδομένων από το εμπειρικό υλικό (κείμενα).

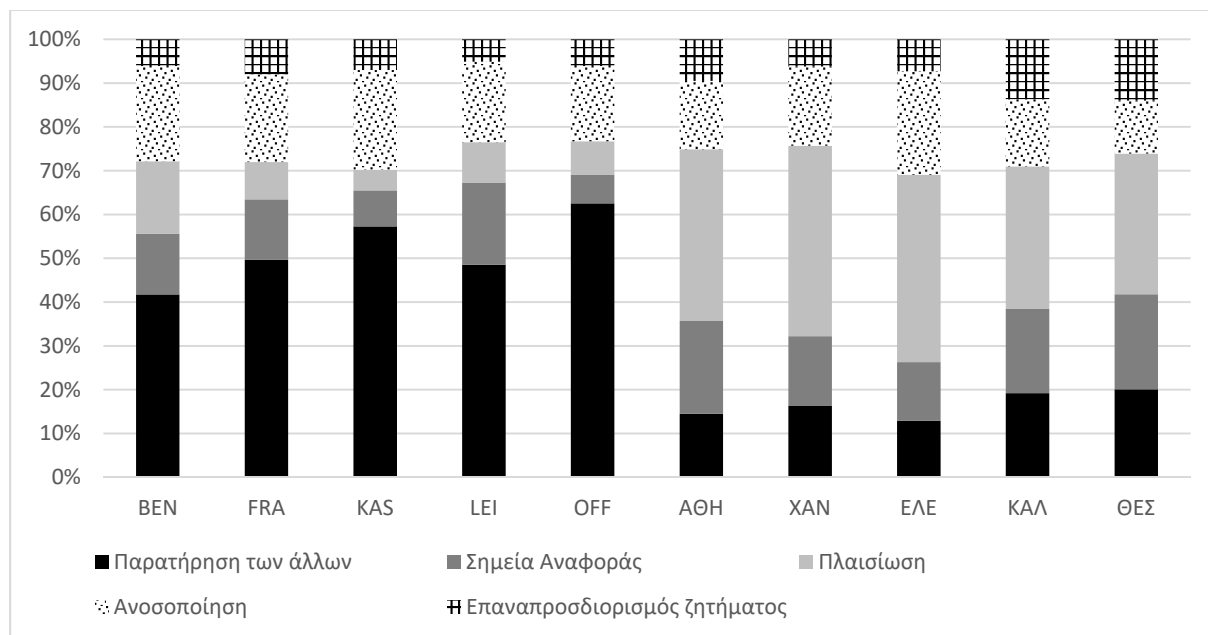
Διαπιστώθηκαν επίσης σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των διαφόρων πόλεων όσον αφορά τον συνδυασμό των επικοινωνιακών μηχανισμών. Ως προς το τελευταίο, πάντως, υπάρχει προφανής σύνδεση με τα εθνικά πλαίσια: Αυτό ισχύει κυρίως για την παρατήρηση των άλλων (συχνή μεταξύ των γερμανικών πόλεων, σπάνια μεταξύ των ελληνικών) και την πλαisiώση (σπάνια μεταξύ των γερμανικών πόλεων, συχνή μεταξύ των ελληνικών). Αυτό μπορεί να είναι αποτέλεσμα των διαφορετικών θεσμικών πλαισίων υπό τα οποία λειτουργούν οι πόλεις.

Στη Γερμανία, οι δήμοι απολαμβάνουν σημαντικό βαθμό αυτονομίας, δημιουργώντας και διατηρώντας τη διοικητική τους δομή, αποφασίζοντας για τις δικές τους πολιτικές, συγκεντρώνοντας σε μεγάλο βαθμό τα δικά τους έσοδα και απασχολώντας σημαντικό αριθμό προσωπικού. Κατά κάποιον τρόπο, οι γερμανικές πόλεις θεωρούνται συχνά ότι βρίσκονται σε ένα ιδιαίτερα ανταγωνιστικό περιβάλλον όσον αφορά τον πληθυσμό, τους πόρους, την προσέλκυση βιομηχανιών/εργοδοτών, την ευημερία των πολιτών, την ποιότητα του αέρα, τη διαχείριση της κυκλοφορίας και διάφορους άλλους δείκτες. Σε ορισμένα ομόσπονδα κρατίδια, οι επιδόσεις των δήμων εξετάζονται ουσιαστικά με τη χρήση διαδικασιών συγκριτικής αξιολόγησης.

Από την άλλη πλευρά, οι ελληνικοί δήμοι εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις μεταβιβάσεις του κρατικού προϋπολογισμού και οι πόροι τους δεν εξαρτώνται σχεδόν καθόλου από την προσέλκυση μεγάλων και μεσαίων επιχειρήσεων. Ένας τοπικός εταιρικός ή επιχειρηματικός φόρος, όπως συναντάται σε άλλες χώρες, δεν έχει εισαχθεί στην Ελλάδα, και ακόμη και οι τοπικοί φόροι για τις τουριστικές επιχειρήσεις έχουν ελαχιστοποιηθεί τα τελευταία χρόνια. Κατά συνέπεια, οι ελληνικοί δήμοι δεν έχουν κανένα κίνητρο για την προσέλκυση επενδύσεων και επιχειρήσεων. Ενδιαφέρονται περισσότερο για τις μικρές τοπικές επιχειρήσεις, οι οποίες παρέχουν ένα μικρό αλλά όχι αμελητέο μερίδιο των δημοτικών πόρων, ιδίως στις τουριστικές και εμπορικές περιοχές. Τέλος, είναι επίσης

σημαντικό να ληφθεί υπόψη ότι οι αρμοδιότητες για το χωρικό σχεδιασμό, την προστασία του περιβάλλοντος και τις αναπτυξιακές πολιτικές ανατίθενται στην περιφερειακή και κρατική διοίκηση, ενώ οι λειτουργίες των δήμων περιορίζονται σε συμβουλευτικό ή/και συμπληρωματικό ρόλο σε αυτούς τους τομείς πολιτικής. Ως εκ τούτου, είναι πιο σημαντικό για τους ελληνικούς δήμους να εξηγούν, στο δημόσιο διάλογο, τις πολιτικές τους προτεραιότητες και τους τρόπους αντιμετώπισης των προκλήσεων μέσα σε ένα δεδομένο και σταθεροποιημένο πλαίσιο.

Σχήμα 3: Τα μερίδια (σε ποσοστά επί τους εκατό) των επιμέρους επικοινωνιακών μηχανισμών που εντοπίστηκαν σε 10 πόλεις

Πηγή: Υπολογισμός.

* Τα ποσοστιαία στοιχεία δείχνουν το μερίδιο που είχαν οι επιμέρους επικοινωνιακοί μηχανισμοί στην αντίστοιχη πόλη σύμφωνα με την ανάλυση κωδικοποιημένων δεδομένων από το εμπειρικό υλικό (κείμενα).

Τόσο στις περιπτώσεις των ελληνικών όσο και σε εκείνες των γερμανικών πόλεων, πάντως, έγινε προφανές ότι μια «καλή ιστορία» δεν αρκεί από μόνη της για να αλλάξει ή να διατηρήσει μια τοπική απόφαση σχετικά με την καινοτομία. Μόνο όταν χρησιμοποιούνται οι επικοινωνιακοί μηχανισμοί και μια «καλή ιστορία» για την καινοτομία ταιριάζει σε ένα αφηγηματικό υπόδειγμα που επικρατεί τοπικά, καθίσταται δυνατή μια στρατηγική και πραγματική αλλαγή. Όταν συμβαίνει αυτό, οι τοπικοί δρώντες μπορούν να πειστούν να ακολουθήσουν το νέο αφήγημα ως προς το πώς μπορεί κανείς να είναι καινοτόμος υπό ένα συγκεκριμένο τοπικό πλαίσιο.

5. Διδάγματα από τις πόλεις που μελετήθηκαν

Στη συνέχεια, θα παρουσιαστούν εν συντομία τα κυρίαρχα τοπικά αφηγήματα που εντοπίστηκαν στις επιλεγμένες πόλεις και καθοδηγούν τις συζητήσεις για την καινοτομία. Επειδή το τι θεωρείται εφικτή και ουσιαστική καινοτομία σε μια πόλη προκύπτει από αγώνες σχετικά με τις ιδέες στην τοπική κοινότητα, είναι σημαντικό να εντοπιστούν τα κυρίαρχα τοπικά αφηγήματα που επηρεάζουν αυτούς τους αγώνες. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τους τοπικούς δρώντες που πρέπει να γνωρίζουν τι

πρέπει να ειπωθεί και πώς, προκειμένου να γίνουν αποδεκτές οι ιδέες τους. Οι επιτυχημένοι δρώντες -ιδιαίτερα οι πολιτικοί- είτε το γνωρίζουν αυτό είτε το κάνουν από διαίσθηση. Και οι ξένοι που θέλουν να εμπλακούν με επιτυχία στους τοπικούς αγώνες για τις ιδέες θα πρέπει πρώτα να ακούσουν προσεκτικά και να ανακαλύψουν τι πρέπει να ειπωθεί και πώς να ειπωθεί προκειμένου να γίνει κατανοητό και αποδεκτό.

Για το **Μπενσάιμ**, αυτό σημαίνει ότι το ερώτημα «*πώς μπορείτε να γίνετε ένας τόπος προσκόλλησης αυτών που εγκαθίστανται, όπου μπορείτε να βρείτε εγκαταστάσεις παγκόσμιων εταιρειών, όπως τα ευρωπαϊκά κεντρικά γραφεία της Suzuki, της TE Connectivity και της Dentsply Sirona;*» μπορεί να απαντηθεί μόνο στο πλαίσιο της πεποίθησης ότι το Μπένσχαϊμ είναι και πρέπει να παραμείνει μια οικονομικά ακμάζουσα πόλη όπου οι άνθρωποι αισθάνονται σαν στο σπίτι τους. Αυτή η κυρίαρχη ιδέα, που αναπαράγεται από το αφήγημα για την πόλη, έχει οδηγήσει στην πεποίθηση ότι ο δήμος πρέπει να είναι ενεργός ιδιοκτήτης ακινήτων ώστε να μπορεί να πουλάει ακίνητα μόνο σε εταιρείες που επιλέγονται σύμφωνα με σαφείς κανόνες που θέτει από την πλευρά της η πόλη και οι οποίοι προωθούν τους σχετικούς στόχους και προτεραιότητες πολιτικής. Επιπλέον, στο επιχειρηματικό πάρκο που ανήκε στον δήμο, ο τελευταίος ήταν επίσης σε θέση, ως ενεργός ιδιοκτήτης ακινήτων, να προσφέρει στις επιχειρήσεις αυτά που δεν μπορούσαν εκείνες να αναπτύξουν μόνες τους - όπως δηλ. εγκαταστάσεις ημερήσιας φροντίδας, αθλητικά κέντρα και γυμναστήρια ή ένα ξενοδοχείο. Με απλά λόγια, η πόλη του Μπενσάιμ, έχοντας ένα σαφές όραμα, χρησιμοποίησε στρατηγικά τα περιουσιακά στοιχεία του δήμου προκειμένου να κατευθύνει την ανάπτυξη της πόλης.

Το ίδιο μπορούμε να μάθουμε και από τα **Χανιά**. Προκειμένου να απαντηθεί το ερώτημα «*πώς μπορούν να διατηρηθούν τα χαρακτηριστικά της πόλης και να διασφαλιστεί η κυριαρχία των μικρών ξενοδοχείων - αντί των μεγάλων ξενοδοχείων όπως στις γειτονικές πόλεις;*», ήταν ζωτικής σημασίας να αναπτυχθεί και να αναπαραχθεί ένα κυρίαρχο τοπικό αφήγημα που να τονίζει ότι είναι σημαντικό να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης και να διατηρηθεί ανέπαφο το παλιό κέντρο της πόλης, διότι αυτό θα εξασφαλίσει την ελκυστικότητα της πόλης για τους τουρίστες και έτσι θα αποτελέσει την οικονομική βάση για την ευημερία όλων των κατοίκων. Και προκειμένου να διατηρηθούν τα χαρακτηριστικά της πόλης εγκαινιάστηκε ένα σύστημα διαχείρισης της κυκλοφορίας που επέτρεψε την απομάκρυνση της κυκλοφορίας των μηχανοκίνητων οχημάτων από την παλιά πόλη και την εκεί δημιουργία εκτεταμένων πεζοδρόμων. Με βάση αυτή την κοινή αντίληψη για το τι έπρεπε να γίνει για την ευημερία όλων των κατοίκων, ο δήμος μπόρεσε επίσης να βελτιώσει την εικόνα της πόλης όσον αφορά την καθαριότητα και να γίνει πρωτοπόρος σε περιβαλλοντικά θέματα με τη δημιουργία ενός συστήματος ανακύκλωσης (ενώ προηγουμένως η πόλη θεωρούνταν το «μαύρο πρόβατο στη διαχείριση των απορριμμάτων»).

Η **Λειψία** αποτελεί μια περίπτωση που όχι μόνο δείχνει με ανάγλυφο τρόπο πώς η έμφαση στο τοπικό αφήγημα βοήθησε στη δημιουργία ενός αφηγήματος που επίσης αξιοποιήθηκε ενεργά. Το αφήγημα αυτό επικεντρώνεται στην έννοια της ελευθερίας της Λειψίας (Leipziger Freiheit). Σε αυτή την έννοια, το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον συνδέθηκαν αφηγηματικά - όχι μόνο όσον αφορά τη μακρά ιστορία ενός κοσμοπολιτικού αστικού κέντρου εμπορίου, αλλά και ως προς τον ρόλο της πόλης στην «ειρηνική επανάσταση» του 1989 και την πειραματική κοινωνικοπολιτική ατμόσφαιρα της περιόδου που ακολούθησε. Η εικόνα της πόλης που συνδέεται με αυτή την έννοια χρησιμοποιήθηκε σκόπιμα όχι μόνο στο μάρκετινγκ της πόλης της Λειψίας μέχρι το 2017, αλλά και πρόσφατα στο πλαίσιο της καινοτόμου στεγαστικής πολιτικής του δήμου. Η πόλη της Λειψίας έχει δηλώσει ότι τάσσεται υπέρ της ενίσχυσης των συνεταιριστικών μορφών στέγασης. Κι έτσι υποστηρίζει συνεταιριστικές πρωτοβουλίες στέγασης με την παραχώρηση δημοτικών ακινήτων.

Η **Καλαμάτα** είναι μια άλλη περίπτωση όπου χρησιμοποιήθηκε ενεργά ένα κυρίαρχο τοπικό αφήγημα. Αυτό το αφήγημα δημιουργήθηκε τη δεκαετία του 1980, μετά την επιτυχή αντιμετώπιση

ενός καταστροφικού σεισμού που τράβηξε την προσοχή σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η σχεδόν ξεχασμένη επαρχιακή πόλη εκμεταλλεύτηκε αυτήν τη θετική δημοσιότητα προκειμένου να εφαρμόσει μια δυναμική και καινοτόμο πολιτιστική πολιτική και να αποκτήσει μια θέση στον κύκλο των πόλεων που διοργανώνουν φεστιβάλ διεθνούς φήμης. Ακολουθώντας μια πολιτιστική πολιτική με διεθνή προσανατολισμό, χωρίς αποκλεισμούς, η πόλη κατάφερε να χαρακτηριστεί ως προπύργιο του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού. Αυτό το πλεονέκτημα χρησιμοποιήθηκε για την προώθηση του τουρισμού και των τοπικών προϊόντων υψηλής ποιότητας. Επιπλέον, διαμόρφωσε την κύρια γραμμή επιχειρηματολογίας για την προσπάθεια της Καλαμάτας να γίνει Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης για το 2021.

Ωστόσο, δεν είναι μόνο τα κυρίαρχα τοπικά αφηγήματα, οι υποκείμενες ιστορίες και οι βασικές έννοιές τους που μπορούν να αξιοποιηθούν για καινοτόμα μέτρα πολιτικής. Ένα κυρίαρχο τοπικό αφήγημα και η ιστορία που αρθρώνει καθώς και η κεντρική του έννοια μπορούν επίσης να μεταβληθούν σκόπιμα προκειμένου να προωθηθεί η καινοτομία. Αυτό αναδεικνύεται μέσα από την περίπτωση του **Όφενμπαχ**. Το Όφενμπαχ ήταν και εξακολουθεί να είναι γνωστό ως το «προβληματικό παιδί» ή «νησίδα φτώχειας» μέσα στην οικονομικά ακμάζουσα περιοχή του Ρήνου-Μάιν γύρω από τη Φρανκφούρτη. Τα περισσότερα από τα κοινωνικά προβλήματα της πόλης σχετίζονται με το γεγονός ότι το Όφενμπαχ έχει το υψηλότερο ποσοστό (περίπου 62%) κατοίκων με μεταναστευτικό παρελθόν στη Γερμανία. Είναι ενδιαφέρον ότι το Όφενμπαχ έχει καταφέρει να μετατρέψει την αρνητική εικόνα μιας πόλης μεταναστών σε θετική, δηλαδή στην εικόνα μιας «πόλης αφίξεων», η οποία εκπληρώνει εδώ και αιώνες (από την εγκατάσταση των Ουγενότων το 17ο αιώνα) έναν κρίσιμο ρόλο στη μητροπολιτική περιοχή Ρήνου-Μαϊν ως σημείο εισόδου και αφετηρία για την ένταξη των νεοφερμένων στην περιοχή, αν όχι στη Γερμανία. Ωστόσο, η ιστορία δεν πρέπει μόνο να είναι αυθεντική και να ταιριάζει με τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά της πόλης, αλλά πρέπει επίσης να υποστηρίζεται από αντίστοιχα αποτελέσματα. Και τέτοια αποτελέσματα μπορούν να επιτευχθούν μέσω της καινοτομίας. Κατά συνέπεια, το Όφενμπαχ αναγνωρίζεται ως πρωτοπόρος στην ένταξη των μεταναστών, στην τοπική πολιτική για την αγορά εργασίας και στις διοικητικές μεταρρυθμίσεις.

Η πόλη της **Ελευσίνας** στα περίχωρα της Αθήνας είχε ένα ένδοξο παρελθόν ως σημαντικό κέντρο πολιτιστικών και θρησκευτικών εκδηλώσεων στην αρχαιότητα, αλλά μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο έγινε σύμβολο της αδιάστακτης εκβιομηχάνισης και της περιβαλλοντικής καταστροφής. Η Ελευσίνα έχει περιγραφεί στην Ελλάδα ως «το πληγωμένο παιδί του 20ού αιώνα», το οποίο αντιμετώπιζε την αποβιομηχάνιση, την υψηλή ανεργία και την εξαθλίωση ακόμη και πριν από την οικονομική κρίση του 2008. Ωστόσο, η πόλη υιοθέτησε μια καινοτόμο προσέγγιση για την ανάπτυξη της κοινωνικής συνοχής και της προστασίας του περιβάλλοντος μέσω της ανοιχτής συνεργασίας και δικτύωσης τόσο με τις ιδιωτικές επιχειρήσεις όσο και με την τοπική κοινωνία των πολιτών- επιπλέον, ανέλαβε την προσπάθεια να μετατραπεί σε μια πόλη που προωθεί τις υπηρεσίες και την πολιτιστική ανάπτυξη και τελικά κατάφερε να ανακηρυχθεί Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 2021.

Με παρόμοιο τρόπο το **Κάσσελ** κατάφερε να ενισχύσει την εικόνα του μέσω δύο συμπληρωματικών στοιχείων της ιστορίας του. Αφενός δημιουργήθηκε ένα νέο αφήγημα ότι το Κάσσελ είναι μια συχνά υποτιμημένη πόλη γεμάτη ποικιλομορφία και έντονες αντιθέσεις, η οποία, αν τη δούμε προσεκτικά, έχει αρκετά να προσφέρει. Από την άλλη πλευρά, το αφήγημα που κυριαρχεί πλέον στην πόλη τονίζει ότι τα δίκτυα παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξή της. Αυτό επιτρέπει στους τοπικούς δρώντες να βρουν απαντήσεις στο ερώτημα: «πώς είναι δυνατόν μια πόλη τοποθετημένη σε γεωγραφικά μάλλον περιθωριακή περιοχή να αναγεννηθεί σαν "φοίνικας από τις στάχτες";». Για τους τοπικούς παράγοντες, ήταν αρχικά σημαντικό να αναγνωρίσουν ότι μετά τη γερμανική ενοποίηση και την προς ανατολάς επέκταση της ΕΕ η πόλη είχε μετακινηθεί από μια περιφερειακή θέση (κοντά στο πρώην «σιδηρούν παραπέτασμα») στο γεωγραφικό κέντρο της ηπείρου - γεγονός που την έκανε ελκυστική

για την εγκατάσταση επιχειρήσεων (ιδίως επιχειρήσεων από τον τομέα των διεθνών εμπορευματικών μεταφορών). Επιπλέον, τα μέλη και οι απόφοιτοι του τοπικού πανεπιστημίου ανακαλύφθηκαν ως πόρος και τους προσφέρθηκαν νέες ευκαιρίες ανάπτυξης μέσω του Επιστημονικού Πάρκου Κάσσελ. Αυτό συνέβη στο πλαίσιο της ανάπτυξης και της ενίσχυσης ανοικτών, αλλά και στοχευμένων δικτύων (των λεγόμενων «πρωτοβουλιών cluster») στα οποία συνεργάζονται δρώντες από την οικονομία, την έρευνα και την τοπική, αλλά και περιφερειακή πολιτική.

Η **Αθήνα** είναι ένα άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα, από το οποίο είναι δυνατόν να μάθουμε πώς μπορεί να αλλάξει όχι μόνο η εικόνα μιας πόλης από την οπτική γωνία των κατοίκων της, αλλά κυρίως η πολιτική πρακτική και η ανάπτυξη καινοτομιών. Ωστόσο, η περίπτωση αυτή καθιστά επίσης σαφές ότι η επιτυχής καινοτομία εξαρτάται από τους δρώντες που αλλάζουν το αφήγημα που διαδίδεται στην τοπική κοινωνία για την πόλη: Δηλαδή ότι η πόλη θα ακολουθήσει μια συμμετοχική προσέγγιση και βασίζεται στη συνεργασία προκειμένου να μπορέσει να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις με ευέλικτο και καινοτόμο τρόπο. Επιπλέον, το αφήγημα αυτό τόνισε ότι η Αθήνα δεν διαθέτει μόνο ιστορικό και συμβολικό κεφάλαιο αλλά και υψηλό επίπεδο ανθρώπινου κεφαλαίου που δραστηριοποιείται σε κάθε είδους διεθνή δίκτυα. Με βάση αυτή τη νέα κατανόηση του δυναμικού που διαθέτει η πόλη για καινοτομίες μπόρεσε η πόλη να ανοιχτεί και να προσελκύσει προηγούμενως ανεκμετάλλευτες γνώσεις και ικανότητες. Στο πλαίσιο αυτό, ο δήμος λειτουργεί ως πολλαπλασιαστής δημιουργικότητας που δρομολογεί καινοτομίες ακόμη και σε δύσκολους καιρούς κρίσης. Ο πρώην δήμαρχος υπογράμμισε: «προσπάθησα προσωπικά να προσεγγίσω [...] ανθρώπους προκειμένου να πάρω ιδέες από τους πολίτες. Επεξεργαστήκαμε από κοινού διαφόρων ειδών πλατφόρμες και οργανώσεις προκειμένου να ενώσουμε τις δυνάμεις μας. Ο δήμος έχει ένα δυναμικό στρατηγικό όραμα που ήταν αρκετά ανοικτό ώστε να ενσωματώσει ένα ευρύ φάσμα εισροών. Εντυπωσιάστηκα από τον πλούτο και την πρωτοτυπία των ιδεών και των δράσεων που υπήρχαν ήδη στην Αθήνα αλλά παρέμεναν άγνωστες και μερικές φορές μπορούσαν μόλις και μετά βίας να διατηρηθούν, επειδή στερούνταν τη θεσμοθετημένη αναγνώριση ή υποστήριξη».

Κάτι παρόμοιο συνέβη και στη **Θεσσαλονίκη**. Και σε αυτή την περίπτωση, ένας δήμαρχος και οι υποστηρικτές του κατάφεραν να προωθήσουν την εκδήλωση ενός νέου αφηγήματος, με αποκορύφωμα την ακόλουθη θεματική εστίαση: ο επαρχιωτισμός δεν αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα της Θεσσαλονίκης. Η εκ νέου ανακάλυψη της πολυπολιτισμικής κληρονομιάς ήταν ένας τρόπος να επαναπροσδιοριστεί η πόλη ως ανοιχτή και κοσμοπολίτικη και να κερδίσει έτσι το μέλλον σε έναν παγκοσμιοποιημένο πλανήτη. Με βάση αυτήν την ευρέως διαδεδομένη αφήγηση ήταν δυνατή η ενσωμάτωση της πολυπολιτισμικής κληρονομιάς στην ταυτότητα της πόλης, γεγονός που επέτρεψε τη δημιουργία δεσμών με την πολυεθνική διασπορά της πόλης και την επαναφορά της Θεσσαλονίκης ως παραδοσιακά κοσμοπολίτικης πόλης. Αυτό ήταν καθοριστικό για την προσέλκυση τουρισμού, εκδηλώσεων, επενδύσεων και επιχειρήσεων.

Η τοπική πολιτική ηγεσία μπορεί επίσης να έχει σημασία για τις καινοτομίες σε πόλεις όπως η **Φρανκφούρτη**. Δηλαδή, σε μια περίπτωση όπου, από την μία πλευρά επικρατεί το αφήγημα ότι η πόλη είναι ένας ταχυσκίνητος τόπος που θέλει να προχωρήσει μπροστά, επειδή αλλάζει γρήγορα και προσαρμόζεται στις παγκόσμιες τάσεις, καθιστώντας την καινοτομία αναγκαιότητα και όχι παρενέργεια. Από την άλλη πλευρά, η Φρανκφούρτη είναι η περίπτωση μιας τοπικής κοινότητας που φροντίζει η ίδια τον εαυτό της και δεν περιμένει τις πρωτοβουλίες από το δημαρχείο. Ωστόσο, ακόμη και υπό αυτές τις συνθήκες η πολιτική ηγεσία μπορεί να είναι σημαντική - ιδίως όταν πρόκειται για την καθιέρωση καινοτομιών που θα έχουν διάρκεια. Αυτό αποδεικνύεται από την «Πράσινη Ζώνη» (GrünGürtel) της Φρανκφούρτης, έναν αστικό χώρο πρασίνου που σχεδόν περικλείει την κεντρική περιοχή της Φρανκφούρτης και, με περίπου 8.000 εκτάρια, καλύπτει περίπου το ένα τρίτο της έκτασης του δήμου. Ο Tom Koenigs, ο οποίος ήταν επικεφαλής της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος του

Δήμου της Φρανκφούρτης από το 1989 έως το 1999, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη θέσπιση αυστηρών κανόνων - συγκεκριμένα της λεγόμενης GrünGürtel Verfassung (Χάρτα Πράσινης Ζώνης) - με ομόφωνη απόφαση του δημοτικού συμβουλίου για τη διασφάλιση αυτού του αστικού χώρου πρασίνου για το μέλλον. Ωστόσο, ένα μεγάλο πλεονέκτημα της πράσινης ζώνης είναι ότι οι πολίτες συμπεριλαμβάνονται και συμμετέχουν ενεργά. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να οργανώνονται συνεχιζόμενες δημόσιες συζητήσεις, ώστε η διατήρηση και, αν είναι δυνατόν, η επέκταση της Πράσινης Ζώνης της Φρανκφούρτης να παραμείνει ένα κρίσιμο σημείο αναφοράς για τις πολιτικές επιλογές της Φρανκφούρτης.